

INDLEDNING – OM PSYKOLOGI I GRØNLAND

Af Taitsiannnguaq Tróndheim, Steven Arnfjord,
Mette Sonniks & Peter Berliner

Baggrunden for dette temanummer er, at der i disse år pågår en meget stor udvikling i Grønland. Det er spændende at se, hvordan psykologien indgår i denne udvikling. At se, hvor den knytter sig til selvstændighed, kulturel revival og levende udvikling med musik, litteratur, økonomisk vækst, økologisk bæredygtighed og social ansvarlighed. Og også at se, hvordan psykologien kan gå fra en dominerende opfattelse af at beskrive og forklare sociale problemer til at blive en aktiv “driver for change” og dermed bidrage til løsning af sociale og mentale sundhedsproblemer og bidrage til at skabe grundlag for trivsel og resiliens for alle.

Redaktionsgruppen af temanummeret består af tre psykologer og en sociolog. Tre af gruppen bor permanent i Nuuk, og en bor der i perioder. Alle har vi mange års erfaring med praktisk arbejde inden for terapi, rådgivning, udviklingsprojekter, undervisning og forskning i forskellige byer og områder i Grønland. Vi oplever alle at være en del af udviklingen i Grønland og søger aktivt at bidrage til denne på en konstruktiv måde.

Taitsiannnguaq Tróndheim er psykolog ved Misi/Pædagogisk-psykologisk rådgivning i Nuuk. Misi er et rådgivningscenter om børn og unge. Der tilbydes pædagogisk-psykologisk rådgivning til forældre og til fagfolk, som arbejder med børn og unge i alderen 0-18 år i Kommuneqarfik Sermersooq. Forældre, lærere og pædagoger kan henvende sig der, når de oplever problemstillinger i at sikre børn og unge trivsel og udvikling. Misi undersøger problemstillingen i direkte kontakt med de involverede og rådgiver om, hvad der kan gøres. Der rådgives især i pædagogisk-psykologiske problemstillinger om børns udvikling, trivsel og læring. For yderligere information om Misi kan man se: <https://sermersooq.gl/da/borger/misi/>. Taitsiannnguaq er født i og vokset op i Nuuk, hvor han nu bor og arbejder.

Steven Arnfjord er adjunkt ved Institut for Sociale Forhold, Økonomi og Journalistik ved Ilisimatusarfik/Grønlands Universitet. Forskningsområdet er socialpolitik med et særligt fokus på at demokratisere socialpolitikken omkring hjemløshed, førtidspension, offentligt arbejde og arbejdsløshed i Grønland. Ph.d.-afhandling i 2014 med titlen: *Deltagende Aktionsforskning med Socialrådgivere – Empowerment af Grønlands oversete velfærdsprofession*. Afhandlingen kan hentes på: http://da.uni.gl/media/2072683/arnfjord_phd-rapport.pdf. Steven er vokset op i Nuuk, hvor han nu bor og arbejder.

Mette Sonniks er psykolog og afdelingsleder ved Nationalt Center for Uddannelsesvejledning og arbejder her blandt andet med studenterrådgivning,

der tilbydes gratis til uddannelsessøgende på GUX, brancheskolerne, de videregående uddannelser og borgere i Majoriaq-skolerne. Formålet er at yde social og psykologisk rådgivning og behandling til uddannelsessøgende i forbindelse med deres uddannelsesmæssige situation, så de gennemfører uddannelsen og kommer igennem den uden unødige forlængelse. Medarbejderne er psykologer, socialrådgivere og psykoterapeuter. Der er studenterrådgivningshuse i Qaqortoq, Nuuk, Sisimiut, Aasiaat og Ilulissat. Der ydes også telefonisk og webrådgivning til uddannelsessøgende i byer, hvor der ikke er et rådgivningshus. Rådgivningscentret er i løbende dialog med uddannelsesinstitutionerne omkring de problemstillinger, som uddannelsessøgende kan møde under deres uddannelse. Center for National Vejledning er placeret under Grønlands selvstyres Departementet for Uddannelse, Kirke, Kultur og Ligestilling. Se: <http://www.vejledning.gl/socpsy-raadg/baggrund-og-formaal.aspx?lang=da>. Mette har gennem mange år boet og arbejdet i Nuuk samt har haft mange arbejdsopgaver i forskellige dele af Grønland.

Peter Berliner er psykolog og professor i community-psykologi ved Ilisimatusarfik/Grønlands Universitet og professor i social læring og udvikling ved Aarhus Universitet. Han har forsket i psykosociale projekter i en lang række lande med fokus på social resiliens før, under og efter katastrofer. Er født i Tasiilaq i Grønland og har deltaget i forskellige projekter i Grønland, herunder Matu-projektet, Paamiut Asasara- og Siunissaq uagut pigaarput-projektet. Se: <http://da.uni.gl/find-personale/afdeling-for-sociale-forhold/peter-berliner.aspx> og <http://pure.au.dk/portal/da/persons/peter-berliner>.

I dette temanummer har vi forsøgt at samle en række artikler, der giver et billede af psykologisk forskning i og vedrørende Grønland. Der er forskellige emner med meget forskellige forskningsmetoder præsenteret. En del af artiklerne er skrevet af mennesker, der lever og arbejder i Grønland, mens andre er skrevet af forskere, der ikke lever her. Vi opfordrede i særlig grad forskere i Grønland til at bidrage med artikler, hvilket også er sket. Vi opfordrede også i invitationen af artiklerne til, at der meget gerne måtte være et *udefra kommende – indefra kommende* samarbejde mellem forskere i Danmark og i Grønland. Dette er også tilfældet i flere af artiklerne.

Der er artikler, der bygger på aktionsforskningsmetoder, hvor der søges et lokalt baseret værdi- og erkendelsesgrundlag for forskningen, og der er artikler, der anvender måleredskaber, der er udviklet andre steder i verden, på folk i Grønland. Der er også en artikel, der beskæftiger sig med Sirius-patroljen, hvilket måske kan synes fjernt fra den aktuelle udvikling i Grønland, men som giver en god viden om, hvordan fællesskabet i et team kan sikre overlevelse under løsning af en vanskelig opgave i omgivelser, der stiller store krav til dem, der vil overleve der. Der er en artikel, der giver et overordnet udblik over forskningen i børn og unge i Østgrønland. Der er kvantitativ forskning og kvalitativ forskning repræsenteret, ligesom der er analyser af forståelser af sociale udfordringer og socialpolitik og refleksioner over konkrete interventionsmetoder i praksis.

Artiklerne giver et indtryk af mangfoldigheden af psykologisk forskning i Grønland, men peger nok også derved på et muligt behov for en mere samlende forskningspolitik på området, således at forskningen ville kunne anvendes mere direkte til at forbedre trivsel og udviklingsmuligheder for alle. Men netop mangfoldigheden åbner blikket for dette, og i stedet for at begrænse noget er det produktive i en forskningspolitik på området netop at give mere rum for den form for forskning, der ses som potentielt udviklingsfremmende i samfundet og for de mennesker, der forskes i og nogle gange med. Vi diskuterer dette nærmere i vores indledende oversigtsartikel.

Efter vores diskuterende oversigtsartikel er artiklerne i temanummeret følgende:

Kamilla Nørtoft og Tenna Jensen diskuterer i artiklen “Aldringsidentitet i spændingsfeltet mellem fangersamfund og velfærdsstat” den grønlandske velfærdsmodels betydning for ældres levevilkår og identitet. Det omtales, at man i Grønland har skabt en velfærdsstatsmodel efter dansk model. I artiklen undersøges det, hvordan ældre mennesker identificeres i velfærdsstatens politikker, og hvorledes dette påvirker individuelle og communitybaserede opfattelser af værdier og identitet blandt ældre mennesker i Grønland. Udgangspunktet er at se identitet som en proces, der er under fortsat udvikling i et samspil mellem individ og kollektiv. Analysens resultater er, at der er store sammenfald mellem nationale og kommunale politikker og de ældres værdier på individuelt og lokalt niveau. Der er også et tydeligt sammenfald med sundhedsbegrebet *peqqineq*. Centralt i værdierne på alle områder står respekt for individets autonomi, for traditioner og for familieband.

Steven Arnfjord og Julia Christensen tager i artiklen “‘De søger trygheden’ – Kvinder ramt af hjemløshed i Nuuk” afsæt i et feministisk perspektiv på hjemløse kvinder i Nuuk. Der bygges på et længerevarende feltarbejde i Nuuk, hvori der indgår en række interviews omkring kvindernes situation. I artiklen vises det, at det offentlige sociale system er meget lidt forberedt på, at der i dag er over 200 borgere, der er ramt af hjemløshed. Det vises endvidere, at der ikke har været et særskilt fokus på kvinderne i denne situation før nu. Mange kvinder lever i det, der kaldes skjult hjemløshed, idet de klarer sig igennem ved at overnatte hos familie, venner eller forskellige mænd. Kvinderne er også mindre synlige i debatten, hvilket kan hænge sammen med, at kvindekampen i Grønland er gået lidt i dvale. Artiklen afrundes med strategiforslag til en mulig videre proces for at styrke de hjemløse kvinder til et bedre liv. Der hentes inspiration til dette forslag fra nordcanadiske tiltag.

I artiklen “Personlige livsbarrierer blandt unge i Nuuk” viser Sheila Jones, Mette Buhl Callesen, Michael Mulbjerg Pedersen, Anja Strunz og Mads Uffe Pedersen, at megen forskning knytter psykisk mistrivsel sammen med

internaliserende problemer, såsom angst, depression og ensomhed. De argumenter for, at eksternaliserende problemer, såsom manglende selvkontrol, impulsivitet og konfliktsøgende adfærd, ofte overses som medvirkende til at skabe mistrivsel. De argumenterer for, at begge typer af problemer begrænser individets samfundsmæssige tilknytning og dets muligheder, og at de dermed kan betragtes som personlige livsbarrierer. I artiklen viser de, at der blandt grønlandske unge i alderen 15-17 år er en kobling mellem sådanne livsbarrierer, stressfyldte/traumatiske oplevelser og brug af alkohol og cannabis. Resultaterne baseres på en anonym skolebaseret surveyundersøgelse, *UngMap*, fra 2014. Undersøgelsen inkluderede 101 10.-klasses elever fra fire kommunale skoler i Nuuk. Resultaterne viste, at 8,91 % af de unge havde brugt cannabis inden for den sidste måned, mens 10,89 % havde haft et regelmæssigt brug af alkohol. Disse fund diskuteres i forhold til eksternaliserende og internaliserende adfærd, stressfyldte/traumatiske oplevelser samt begreberne anhedoni og anomi. Det konkluderes, at anhedoni er særlig karakteristisk for unge i Nuuk og i særlig grad kan knyttes til selvmordsforsøg. Krænkende og traumatiske oplevelser kan ikke forklare den stærke anhedoni. Brug af cannabis er derimod overvejende relateret til eksternaliserende adfærdsproblemer og til stressfyldte/traumatiske oplevelser.

I den engelske artikel “Depression, Post-traumatic Stress Disorder, and Life Satisfaction in Greenlandic Adults” undersøger Alejandra Zaragoza Scherman forholdet udbredelsen af depression, posttraumatiske stressreaktioner og tilfredshed med livet hos 137 grønlandske voksne, der udfyldte måleredskaber vedrørende depression, PTSD og tilfredshed/trivsel. Deltagerne fortalte ligeledes om traumatiske/stressfulde oplevelser og om positive oplevelser, de havde haft. Resultaterne viste, at der ikke var forskelle mellem mænd og kvinder i besvarelsene. Endvidere viste de, at 25,8 % af deltagerne havde symptomer på mild eller svær depression, 13 % scorede højt på PTSD mål, 10 % rapporterede, at de følte sig utilfredse med deres liv.

Rikke Rossen, Lærke Jensen, Rita Thomsen, Mette Sonniks og Peter Berliner beskriver i artiklen “Familieklasser i Nuuk – at skabe rum for fredelige løsninger midt i skolen” forældres fortællinger om deltagelse i familieklassen i Kangillinnnguit Atuarfiat i Nuussuaq i Nuuk. Artiklen bygger på en kvalitativ undersøgelse, der søger at forstå, hvordan forældrene oplever deltagelse i familieklassen. Forældrenes fortællinger viser, at de var glade for at deltage i familieklassen, idet de dér indgik i et læringsmiljø præget af social støtte og gensidig anerkendelse. De nævnte, at følgende bidrog til dette anerkendende lærings- og udviklingsmiljø: (1) genkendelighed, dvs. at kunne se ligheder imellem familierne; (2) ikke at føle sig alene; (3) fællesskabsfølelse; (4) erfaringsdeling; (5) spejling i hinanden; (6) fælles refleksivitet; (8) snakke sammen med tillid og respekt; (9) lytte til hinanden; (10) rose og at blive rost; (11) accept; (12) åbenhed; (13) ro; og (14) at få selvtilid til egen

kompetence. Den fælles læring handler om at finde gode løsninger sammen igennem fælles aktiviteter.

Mia Glendøs giver i artiklen “*Hvordan bagsiden bliver fremlagt – Systematisk review over de sidste 40 års forskning i Østgrønland*” et overblik over 43 empiriske psykologisk, sundheds- og samfundsrelaterede studier omkring børn og unge i Østgrønland, publiceret i perioden 1976-2016. Studierne er indsamlet via en systematisk søgning i forskellige databaser, tidsskrifter og publiceringslister samt en gråzonesøgning via blandt andet lokale netværk i Østgrønland. Reviewet inkluderer studier fra nationale forskningsprojekter, hvor østgrønlandske forhold er inddraget og brugt til sammenligning med vestgrønlandske forhold, samt undersøgelser, der omfatter Østgrønland. Reviewet viser, hvordan den nationale forskning overvejende fokuserer på problematiserende forhold via kvantitative, beskrivende forskningsmetoder, mens den lokale forskning fortrinsvis indbefatter kvalitative studier, der dels indeholder forslag til, hvad man kan gøre lokalt for at komme problemerne til livs, og dels inddrager et syn på styrker og ressourcer i Østgrønland. Der argumenteres på baggrund af oversigten for, at forskningspraksis i mange af undersøgelseerne er med til at fastholde og sprede en problemorienteret identifikation af østgrønlandske forhold og af de mennesker, der lever der.

I artiklen “*I ingenmandsland, men aldrig alene – et casestudie om Slædepatruljen Sirius*” bliver vi i Østgrønland, men længere mod nord. Anders Kjærgaard og Jesper Corneliusen sætter fokus på de udfordringer, som soldaterne ved Slædepatruljen Sirius oplever ved at være en del af et team i et ICE-miljø (isolated, confined environment), samt på, hvordan udfordringerne håndteres, og hvilke personligstræk der er hensigtsmæssige for denne håndtering i det nordøstgrønlandske miljø. Undersøgelsen peger bl.a. på, at det særligt er de interpersonelle forhold, der i det lange løb udfordrer soldaterne, at der anvendes en række forskellige copingmekanismer for at håndtere disse, samt at der synes at være særlige personlighedstræk og former for samarbejde, der sandsynliggør, at opholdet i Nordøstgrønland bliver en succes. Endvidere viser undersøgelsen, at de fleste soldater, trods udfordringer undervejs, klarer sig godt og formår at få et positivt resultat med sig hjem fra tjenesten, hvilket tyder på en succesfuld selektionsproces.

I artiklen “*Social resiliens i Nanortalik*” præsenterer Taitsiannguaq Trondheim og Peter Berliner resultaterne af en konkret undersøgelse af unges sociale netværk, værdier og følelser i Nanortalik. Denne artikel er nummer en af to artikler, der begge har til formål at beskrive social resiliens blandt unge i Nanortalik. Den første artikel fokuserer på en spørgeskemaundersøgelse. Formålet med undersøgelsen er at pege på områder i de unges liv, som med fordel kan styrkes for at øge trivsel og fælles styrke til at forebygge, møde

og komme sig over modgang i livet. Der blev uddelt og udfyldt 68 spørgeskemaer i alt, opdelt på 19 personer fra Majoriaq-skolen, og 49 personer er fra folkeskolens ældste klasser. 34 personer (50 %) var piger/kvinder, og 33 (48,5 %) var drenge/mænd (én person havde ikke krydset af, hvilket køn han/hun var). Resultaterne viser, at omkring 20 % af de unge aldrig eller sjældent er tilfredse med sig selv, og ligeledes omkring 20 % føler sig aldrig eller sjældent glade. Cirka 20 % svarer, at de aldrig eller sjældent føler sig rolige. Kun lidt over halvdelen af de unge har nogen, som de ofte eller altid kan betro sig til. Der er mange unge, der har svært ved at slappe af sammen med andre. De unge mener selv, at tillid, respekt for hinanden og tryghed er de vigtigste værdier for dem – sammen med kærlighed til børn og samarbejde. De mener også, at der generelt er tillid, tryghed og respekt i lokalsamfundet, men især respekt og tryghed ligger lidt lavere i lokalsamfundet end i de unges egne værdier. I den anden artikel viser vi, at de unge udtrykker et stort ønske om mere respekt, tryghed og tillid imellem mennesker, så man kan åbne sig, ikke føle sig nedgjort, få mere selvtillid samt kunne slappe af og føle sig rolig og glad sammen med andre. Den kvantitative undersøgelse viser, at der samtidig er stor tilfredshed med social støtte, med værdierne i samfundet, samt at mange unge føler sig glade og rolige det meste af tiden. Der er således et stort fundament at bygge på i lokalsamfundet – men der er stadig omkring 20 % af de unge, der ikke trives så godt som de øvrige på forskellige områder. Det konkluderes, at et social resiliens-orienteret projekt kan udvikle det gode fundament mht. social støtte, værdier og følelser, så det kan omfatte alle. Dette beskrives som at bygge på de lokale ressourcer, der allerede fungerer godt.

I artikel nummer to om oplevet social resiliens hos unge i Nanortalik, “Unge fortællinger om resiliens i Nanortalik”, fremlægger Taitsiannguaq Trøndheim og Peter Berliner resultaterne af en interviewundersøgelse med ti unge. Den kvalitative del af undersøgelsen af de unge i Nanortalik bestod af semistrukturerede interviews med ti unge. Interviewene tager udgangspunkt i en interviewguide med overordnede spørgsmål og mulige under-spørgsmål. Spørgeguiden findes på dansk og på grønlandsk, men kun den grønlandske version blev anvendt, idet alle interview blev gennemført af Taitsiannguaq på grønlandsk. Der var fem unge kvinder og fem unge mænd i undersøgelsen. Fem af deltagerne var fra 10. klasse i folkeskolen, og fem var fra Majoriaq-skolen. Halvdelen af deltagerne kommer oprindeligt fra Nanortalik, og resten kommer fra andre byer eller bygder. Alderen var mellem 14 og 18 år med et gennemsnit på 16,2 år. Resultaterne er, at der er mange fællestræk på tværs af de ti interviews. De udviklingsfremmende processer, der ofte nævnes, er *samvær med andre*, *samhørighed*, *at snakke sammen* og *at have respekt for hinanden*. Disse processer giver god trivsel (et godt liv) og hjælper til at modstå og komme sig over modgang – ikke mindst ved at det at snakke sammen åbner for muligheden for at forholde sig

til modgangen og mærke den frem for blot at overkomme den. På den måde er det processer, der fremmer resiliens i form af muligheden for at fortsætte eller igangsætte udvikling, også selvom der er modgang i livet. At snakke sammen og betro sig til hinanden er styrkende processer, der fremmer udvikling. *Samvær* er grundlaget for dette – og for at føle nærhed, at hygge sig, at have det sjovt, at grine og at løse problemer. Flere siger, at de bliver kede af det, når de er for lidt sammen med familie. Samvær ses som glædesgivende, ressourcegivende og som en vej til at overkomme udfordringer, problemer og tab. Død, mord, seksuel vold, vold i familien, andres selvmord, alkoholisme, hash, at være alene med tanker, at være alene, savn, selvmordstanker, mobning, nedgøring og kedsomhed nævnes som destabiliserende processer, dvs. modgang. Disse processer øger, ifølge de unge, sårbarheden og kræver, at man prøver at søge løsninger på dem. Som løsninger nævnes: *tryghed, omsorg, flere grænser for og dialog med børn og unge, mere tid til børnene fra forældrene, tryghed i hjemmet, ryddelighed, hygiejne og respekt i hjemmet, ro i hjemmet samt mad og tøj, passe godt på barnet, kærlighed, kærlighed fra forældre, sport, flere arbejdspladser, samarbejde, optimisme, at være glad, flere aktiviteter til de unge, selvtillid, vilje (vil ikke bukke under), respekt, accept af hinanden, uddannelse, musik, at være ude i naturen*. At få støtte og gode rammer i opvæksten, at have konkrete aktiviteter at deltage i sammen med andre og at følge en række værdier omkring kærlighed, respekt, omsorg og accept af hinanden ses som løsninger på de udfordringer, som livet rummer. I de unges fortællinger ses det at være i en tillidsfuld dialog med en eller flere andre som en måde at overkomme modgang i livet på. Det er gennem samværet, at man finder styrken.

I artiklen ”Social resiliens – forandringsressourcer i to byer i Grønland” af Peter Berliner, Ellen Bang Bourup og Jeppe Kiel Christensen startes der med en oversigt over aktuel teori om resiliens, og det vises, at disse teorier peger på, at resiliens handler om netværk og forbindelser i komplekse systemer. Derefter beskrives fortællinger om social resiliens i to byer i Grønland: Nantalik og Tasiilaq. Ud fra disse beskrivelser diskuteres det, hvad der kendetegner social resiliens i Grønland, og hvordan denne kan fremmes gennem konkrete projekter båret af lokale kræfter som et bidrag til den stærke og innovative kultur, der i disse år udvikler sig i Grønland som en del af den globale verden. Ud fra undersøgelser i to byer i Grønland samt en gennemgang af særlige projekter i Grønland formuleres en teori om, at projekter for unge i Grønland skal være opbygget omkring: (1) praktiske aktiviteter, der giver mulighed for aktiv udfoldelse og læring, (2) tillidsfulde relationer, hvor man respekterer hinanden, (3) forskellige former for kreative metoder, der omfatter både sprog, kropslige udfoldelse og synlighed, (4) samarbejde, frihed og respekt, (5) aktiviteter, der giver succesoplevelser og dermed selvværd og selvtillid, (6) gensidig anerkendelse, (7) dialog og løsning ved konflikter, (8) ligeværd, (9) at have det sjovt og grine godt sammen og opleve

nærhed, og (10) at kunne tale åbent om sorger og glæder på en tryk måde, hvor man mødes med empati.

Uden for temanummeret er der en artikel af Dion Sommer. I Psyke & Logos bringes nogle gange artikler, der er så indsigtsfulde og fremragende, at vi gerne vil trykke dem, selvom de ikke passer ind i temanummeret. En sådan artikel er denne. Titlen er "Fadertilknytning i det udforskende rum – en korrektion af tilknytningsteorien". Dion Sommer beskriver, hvordan tilknytningsteorien fik stor betydning – i udviklingspsykologiens såkaldt domænespecifikke æra – for forståelsen af det nære følelsesmæssige bånd mellem omsorgsgiver og barn. Den empiriske forskning nærmest eksploderede, siden John Bowlby grundlagde tilknytningsteorien. Men der hersker en træghed hvad angår en grundlæggende revidering af nogle af teoriens grundteser, især opfattelsen af tilknytningsfigurer. Dette problem er udpræget, når det handler om faderen som potentiel tilknytningsfigur. Med anvendelse af ny evidens om fader-barn-tilknytningens evolutionære, hormonelle og interpersonelle karakteristika argumenterer Dion Sommer for en korrektion af tilknytningsteoriens antagelser om tilknytningsfiguren og giver en nydefineret af de socio-emotionelle kontekster, som tilknytningen sker i.

Der er tale om meget forskellige artikler – men de er alle artikler, der berører betydningsfulde emner, og som kan bidrage til øget viden og forståelse.

God læselyst.